MONITOR
Na R. P. 1768.
Nro. LIX.
d. 23. Lipca

Sed nondum hæc, quæ nunc ſæculum tenet, negligentia Deorum venerat, nec interpretando quisque ſibi jusiurandum & leges aptas faciebat, ſed ſuos potius mores ad ea accomodabat.
Livius. 3. 20.

O prawach ktore ſwoy początek biorą z natury rządu.

TRzy ſą rodzaie rządu: Rzeczpoſpolita, Monarchia, Deſpotyzm.

Lll Rząd

Rząd Rzeczy-Pospolitey iest: w ktorym lud albo ogulnie wszystek, albo część ludu wybrana naywyższą ma władzę.

Rząd Monarchii iest: w ktorym ieden włada, ale według przepisu praw raz postanowionych y nieodmiennych.

Rząd Despotyzmu iest: w ktorym ieden bez żadnego prawa y przepisu okryślaiącego władzę iego, czyni to wszystko co mu się tylko podoba.

Kiedy w Rzeczy-Pospolitey lud ogulnie ma w ręku swoich naywyższą władzę, rząd takowy nazywa się *Demokracyą*. tam zaś gdzie naywyższa władza przy części tylko

ludu ieſt zoſtawiona, rząd *Arysto-kracyą* ſię zowie.

Tam gdzie lud rządzi, powinien bydź kierowanym y oświeconym od niektorych umyślnie na to poſtanowionych Urzędnikow, ale ich ſam obierać y poſtanawiać ma, do czego nader zdatnym ieſt, rzadko ſię albowiem trafia aby wybranie ludu nie było dobre. Tym ſię tylko wzruſza y ſkłania, o czym wie doſkonale. Zwiedzionym być rzadko kiedy może pozorem przymiotow, ktore gdy go zniewoliły, znać że doſzły do powſzechney wiadomości, à nieznalazły opacznego tłumaczenia. Przed Monarchą może ſię utaić wyſtępek kunſztem hypokryzyi, w oczach całego Narodu dokazać tego niepodobna.

Kiedy ſię lud kreskuie, kreſki bydź powinny publiczne, y to ieſt gruntownym Demokracyi prawem. Potrzeba albowiem aby lud proſty był oświecony zdaniem ſtarſzych y wſtrzymany ich powagą. Ale kiedy w Aryſtokracyi ſtan Szlachecki wotuie, albo w Demokracyi Senat; ponieważ tego naybardziey przeſtrzegać należy, aby nie dać mieysca intrygom, z tych powodow kreſkowanie taiemne bydź powinno.

Y to ieſzcze ieſt fundamentalnym Demokracyi prawem aby lud ſam prawa ſtanowił. Wiele iednak takowych zdarzyć ſię może okoliczności w ktorych potrzeba aby y Senat miał takową władzę; trzeba czaſem ſprobować prawa

niżli się ustanowi, wyborne to były ustawy Athen y Rzymu, wyroki Senatu przez rok u nich miały moc prawa; stawały się zaś wiecznemi zezwoleniem ludu.

W Arystokracyi naywyższa władza iest w ręku kilku, kilkunastu lub więcey osob. Te stanowią prawa y do skutku przyprowadzaią; reszta zaś ludu względem nich iest tak, iak w Monarchii poddani względem Krola.

Władza nad miarę iednemu w Rzeczy Pospolitey powierzona, czyni stan urzędu takiego więcey niż Monarchiczny. Monarchę określaią prawa, ale w Rzeczy-Pospolitey użycie złe tey władzy, tym iest niebespiecznieysze, ile że prawa

wa nie obmyśliły iak temu zabieżyć. Excepcya reguły takowey iest w ten czas kiedy nagłe potrzeby Rzeczy Pospolitey wyciągaią podobney Juryzdykcyi. Z tych przyczyn wynikneła Dyktatura w Rzymie, Inquizytorowie stanu w Wenecyi, Marszałkowie Konfederacyi w Polszcze, Urzędy te są niebeśpieczne y straszne gwałtem naciągaiące państwo w skarb wolności. W tych więc okolicznościach, w ktorych do takich, śrzodkow kray się ucieka, ta Maxyma ma bydź na pogotowiu, iż wielkość Urzędu trzeba obostrzać krotkością trwania. Im bardziey Arystokracya do Demokracyi zbliżać się będzie, tym doskonalszą zostanie, im się zaś bardziey ku Monarchii skłania tym bliższą upadku iest.

Władze

Władze pośrzednicze podlegaiące iedne drugim ſą treścią rządu Monarchicznego, tego mowię w ktorym ieden rządzi na fundamencie prawa. Dla tego maią nazwiſko władz pośrzedniczych, iż w Monarchii ſam Krol ieſt źrzodłem władzy polityczney y Cywilney; idźie zatym iż z źrzodła tego iak przez ſtrumyki ta władza ſię źlewa, gdyby albowiem od wymyſłow iednego wſzyſtko dependowało, nie byłoby nic ſtałego á tym ſamym praw fundamentalnych.

Prawa ktore czaſem pozwalaią nieſłuchać Monarchy kiedy rozkazy iego nieſłuſzne ſą; prawa ktore wyznaczaią iakich rozkazow

ſłuchać

ſłuchać y iakim ie ſposobem do ſkutku przyprowadzać należy ; te czynią rożnicę między prawym Monarchicznym rządem à wolą wymyślną Iedynowładzcy.